

الله أكبر
الله أكبر

بررسی مبانی نظری سیاستگذاری تثبیت در اقتصاد ایران و آثار آن

الزامات تثبیت اقتصادی در ایران

ویراستار علمی: جعفر خیرخواهان

موسسه مطبوعاتی بازار پول و ارز

| پاییز ۱۴۰۳ |

عنوان و نام پدیدآور: الزامات تثبیت اقتصادی در ایران / گردآوری انتشارات موسسه مطبوعاتی بازار پول و ارز
ویراستار علمی: جعفر خیرخواهان .

ویراستار: سیاوش رضایی .

مشخصات نشر: تهران: موسسه مطبوعاتی بازار پول و ارز، ۱۴۰۳.

مشخصات ظاهری: ۲۷۲ ص.: مصور، جدول، نمودار.

شابک: ۴۸۰۰۰۰۰ ریال ۳-۶-۹۱۰۰۳-۶۲۲-۹۷۸:

وضعیت فهرست نویسی: فیپا

یادداشت: بالای عنوان: بررسی مبانی نظری سیاستگذاری تثبیت در اقتصاد ایران و آثار آن.

عنوان دیگر: بررسی مبانی نظری سیاستگذاری تثبیت در اقتصاد ایران و آثار آن.

موضوع: ثبات اقتصادی -- ایران

Economic stabilization -- Iran

موضوع: ایران -- سیاست اقتصادی

Iran -- Economic policy

شناسه افزوده: خیرخواهان، جعفر، ۱۳۴۷-، ویراستار

شناسه افزوده: موسسه مطبوعاتی بازار پول و ارز

رده بندی کنگره: HB۳۸۰۹/۲

رده بندی دیویی: ۳۳۹/۵۰۹۵۵

شماره کتابشناسی ملی: ۹۷۸۷۹۹۴

اطلاعات رکورد کتابشناسی: فیپا

عنوان: الزامات تثبیت اقتصادی در ایران

گردآوری: انتشارات موسسه مطبوعاتی بازار پول و ارز

ویراستار علمی: جعفر خیرخواهان

ویراستار: سیاوش رضایی

طراح جلد: میلاد بقایی

صفحه آرا: نازنین بهروزنامی

لیتوگرافی و چاپخانه: مدرن

نوبت چاپ: اول

سال چاپ: ۱۴۰۳

شمارگان: ۵۰۰

بها: ۴۸۰ هزار تومان ! تعداد صفحات: ۲۷۲

شابک: ۳-۶-۹۱۰۰۳-۶۲۲-۹۷۸

نشانی دفتر مرکزی: تهران، خیابان بهشتی، خیابان
خالداسلامبولی (وزرا سابق)، نبش خیابان شهید رفیعی، طبقه
یازدهم ساختمان مرکز مبادله ارز و طلای ایران

همه حقوق برای انتشارات موسسه مطبوعاتی بازار پول و ارز محفوظ است.

مقدمه

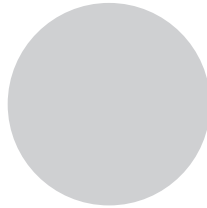
اقتصاد ایران در چند دهه گذشته همواره با نرخ رشد اقتصادی پائین و بی ثبات (از رشد منفی ۲۲ درصد تا رشد مثبت ۲۳ درصد)، نرخ تشکیل سرمایه پائین، نرخ تورم مزمن و فزاینده (از نرخ تورم ۹ درصد تا حدود ۵۰ درصد)، نرخ بیکاری دورقمی و نرخ فزاینده و متنوع و موارد دیگر مواجه بوده که همه این موارد پیش بینی پذیری اقتصاد ایران را به حداقل ممکن رسانیده است و لذا فعالان اقتصادی با آینده‌ای مبهم برای تصمیمات اقتصادی خود روبرو بوده‌اند.

در اقتصاد کلان، سیاست تثبیت اقتصادی به عنوان یک سیاست ضد چرخه‌ای به معنی اقدامات و تدابیری است که توسط دولت و بانک مرکزی باهدف ایجاد ثبات در اقتصاد کلان یک کشور اتخاذ و اجرایی می‌شود. این سیاست شامل سیاست‌های ارزی، پولی و تجاری در کوتاه‌مدت و بلندمدت بوده که در هماهنگی با یکدیگر بتواند فضای باثبات را برای آینده اقتصاد تصویر کرده و پیش‌بینی پذیری اقتصاد را امکان‌پذیر سازد.

در قانون جدید بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران اهدافی نظیر مهار (کنترل) تورم، حمایت از رشد اقتصادی و اشتغال، کمک به حفظ و ارتقای ارزش پول ملی برای بانک مرکزی بیان شده است که این بانک برای تحقق این اهداف باید سیاست‌های پولی و ارزی مناسب را اتخاذ کند که در این راستا، سیاست تثبیت اقتصادی را انتخاب کرده است. اقدامات بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران در دو سال گذشته نظیر استفاده از ابزار نرخ سود در سیاست‌گذاری اقتصادی (پولی)، ایجاد مرکز مبادله ارز و طلای ایران، کنترل رشد ترازنامه بانک‌ها، کنترل کل‌های پولی مثل رشد نقدینگی به حدود ۲۵ درصد طبق برنامه اعلام شده، انحلال و ادغام سه موسسه اعتباری ناتراز، طراحی مسیر اصلاح بانک‌های ناتراز و انعقاد قرارداد پیمان پولی دوجانبه، نشانگر پویایی سیاست‌های پولی و ارزی کشور در راستای تثبیت اقتصادی است.

البته اقدامات بانک مرکزی در این زمینه هرچند راه‌گشا و برای تثبیت اقتصادی لازم بوده ولی کافی نیست. چراکه باید سیاست‌های مالی و اصلاح ساختار بودجه و اصلاح نقشه تجارت کشور به‌عنوان مکمل، از سیاست‌های پولی و ارزی حمایت کنند وگرنه کار آیی سیاست‌های اتخاذ شده بانک مرکزی کاهش خواهد یافت. تجربه اجرای سیاست‌های تثبیت اقتصادی در کشورهایی نظیر آرژانتین، کره جنوبی، مالزی، برزیل و حتی آمریکا نشان می‌دهد که مجموعه سیاست‌های پولی، مالی، ارزی و تجاری به‌صورت هماهنگ شده، اهداف سیاست تثبیت اقتصادی را محقق می‌کند. لذا هماهنگی بین بانک مرکزی، سازمان برنامه و بودجه، وزارت امور اقتصادی و دارایی و وزارت صنعت، معدن و تجارت می‌تواند نویدبخش اتخاذ سیاست‌های هماهنگ اقتصادی در حوزه‌های پولی و ارزی و تجاری بوده و پیش‌بینی پذیری اقتصاد کشور برای فعالان اقتصادی را امکان‌پذیر کند.

عباس معمارنژاد، اقتصاددان

فهرست

مقدمه | ۵

پیشگفتار | ۱۳

فصل اول

۱۷ **روش‌شناسی سیاست‌تثبیت**

جست‌وجوی الگوی تحلیلی مناسب برای ایران اسلامی

فصل دوم

۵۳ **مسیر تثبیت در اقتصاد ایران**

فراز و فرود اجرای سیاست تثبیت اقتصادی در ایران / زهرا کریمی موغاری

فصل سوم

۷۵ **تثبیت اقتصادی و اقتصاد اسلامی**

تثبیت اقتصادی و فرآیند سیاست‌گذاری از منظر اقتصاد اسلامی / امیر خادم‌علیزاده

فصل چهارم

۹۹ **عناصر کلان و راهبردی فرآیند ثبات**

عناصر کلان و راهبردی فرآیند ثبات / علی اکبر مهربانی

فصل پنجم

۱۱۳ **تثبیت و بازار مالی**

بررسی اثر بی‌ثباتی مالی بر ثبات متغیرهای بخش واقعی اقتصاد / حسین نصیری

فصل ششم

عوامل تأثیرگذار بر بی ثباتی اقتصادی ۱۲۹

متغیرهای اثرگذار بر موج‌های تورمی و استمرار فشارهای تورمی در ایران / سیداحمد رضا جلالی نائینی

فصل هفتم

سیاست تثبیت ارزی ۱۴۹

بررسی اقتضائات و ضرورت‌های به کارگیری سیاست تثبیت ارزی در ایران / حسن حسن خانی

فصل هشتم

استقلال بانک مرکزی و تثبیت اقتصادی ۱۶۵

ترتیب‌ات نهادی سیاست‌گذار پولی در کنترل نوسانات اقتصادی / کاوه درخشانی درآبی

فصل نهم

تثبیت و فرآیند سیاست‌سازی در ایران ۲۰۵

بررسی تناسب وظایف و اختیارات بانک مرکزی / علی اکبر قلی‌زاده

فصل دهم

کسری بودجه دولت و تثبیت اقتصادی ۲۲۱

بررسی چرخه‌های فزاینده بدهی بی‌ثبات‌کننده اقتصاد در ایران / محمد واعظ‌برزانی

فصل یازدهم

تأثیر نرخ ارز بر تجارت خارجی ۲۳۹

بررسی اثر بی‌ثباتی روند نرخ ارز بر تجارت خارجی ایران / مرتضی نعمتی

فصل دوازدهم

توسعه کشاورزی و تثبیت اقتصادی ۲۵۵

اهمیت تثبیت اقتصادی در توسعه بخش کشاورزی / عباسعلی ابونوری

فهرست نمودارها

- نمودار ۲-۱: تغییرات نرخ رشد اقتصادی از ابتدای ۱۹۶۰ تا ۲۰۱۰ ۶۱
- نمودار ۲-۲: رشد پایه پولی (۱۴۰۱-۱۳۸۰) ۷۰
- نمودار ۴-۱: نسبت نقدینگی به تولید ایران ۱۰۹
- نمودار ۶-۱: نرخ تورم تولید کننده و مصرف کننده طی سال‌های ۱۳۸۰-۱۴۰۲ ۱۳۳
- نمودار ۶-۲: همبستگی نرخ تورم با رشد پول، نقدینگی، پایه پولی و نرخ دلار غیررسمی ۱۳۶
- نمودار ۶-۳: نرخ رشد نقدینگی، نقدینگی حقیقی و متوسط سالانه نرخ تورم از ۱۳۸۰ تا ۱۴۰۱ ۱۳۷
- نمودار ۶-۴: نرخ رشد نقدینگی و پایه پولی حقیقی (درصد) از ۱۳۹۸ تا ۱۴۰۲ ۱۳۷
- نمودار ۶-۵: نرخ رشد پایه پولی، نرخ رشد پول، نرخ رشد نقدینگی (درصد) از ۱۳۹۶ تا ۱۴۰۲ ۱۳۸
- نمودار ۷-۱: ترسیم مدل شبیه سازی شده برای بازارهای ارز ایران ۱۶۳
- نمودار ۸-۱: روند نرخ ارز و نوسانات آن در اقتصاد ایران، ۱۳۶۷ تا ۱۳۸۳ ۱۷۲
- نمودار ۸-۲: روند نرخ ارز و نوسانات آن در اقتصاد ایران، ۱۳۸۴ تا ۱۴۰۱ ۱۷۳
- نمودار ۸-۳: روند تورم و نوسانات نرخ ارز در اقتصاد ایران ۱۷۳
- نمودار ۸-۴: روند پایه پولی و نرخ ارز (محور چپ) در اقتصاد ایران از ۱۳۶۸ تا ۱۴۰۱ ۱۷۴
- نمودار ۸-۵: روند پایه پولی و نرخ ارز (محور چپ) در اقتصاد ایران از ۱۳۶۸ تا ۱۳۸۳ ۱۷۴

- نمودار ۸-۶: روند پایه پولی و نرخ ارز (محور چپ) در اقتصاد ایران از ۱۳۸۴ تا ۱۴۰۱..... ۱۷۵
- نمودار ۸-۷: روند رشد پایه پولی و رشد نرخ ارز در اقتصاد ایران (تکانه تاثیر کوتاه مدت دارند)..... ۱۷۵
- نمودار ۸-۸: روند رشد پایه پولی و رشد نرخ ارز و تورم در اقتصاد ایران از ۱۳۶۸ تا ۱۴۰۱..... ۱۷۶
- نمودار ۸-۹: تغییرات کسری بودجه و پایه پولی از ۱۳۸۴ تا ۱۴۰۰..... ۱۷۶
- نمودار ۸-۱۰: اجزای پایه پولی از سال ۱۳۶۸ تا ۱۳۸۳..... ۱۷۷
- نمودار ۸-۱۱: اجزای پایه پولی از سال ۱۳۸۴ تا ۱۴۰۱..... ۱۷۷
- نمودار ۸-۱۲: بدهی دولت به بانک ها و بدهی بانک ها به بانک مرکزی از ۱۳۸۱ تا ۱۴۰۱..... ۱۷۸
- نمودار ۸-۱۳: روند استقلال بانک مرکزی از سال ۱۳۳۹ تا ۱۳۹۹..... ۱۹۳
- نمودار ۱۰-۱: نسبت بدهی دولت به تولید ناخالص داخلی ایران ۱۹۹۶-۲۰۲۳..... ۲۲۵
- نمودار ۱۰-۲: درصد تغییرات نسبت بدهی دولت به تولید ناخالص داخلی ایران ۱۹۹۶-۲۰۲۳..... ۲۲۶
- نمودار ۱۰-۳: درصد تغییرات نسبت بدهی دولت به تولید ناخالص داخلی امریکا ۱۹۹۹-۲۰۲۳..... ۲۲۶
- نمودار ۱۰-۴: نسبت بدهی دولت به تولید ناخالص داخلی امریکا ۱۹۹۹-۲۰۲۳..... ۲۲۷
- نمودار ۱۰-۵: نسبت بدهی دولت به تولید ناخالص داخلی ژاپن ۱۹۸۱-۲۰۲۲..... ۲۲۷
- نمودار ۱۰-۶: درصد تغییرات نسبت بدهی دولت به تولید ناخالص داخلی ژاپن ۱۹۸۱-۲۰۲۲..... ۲۲۸
- نمودار ۱۱-۱: تغییرات حجم بازرگانی گمرکی ایران از سال ۱۳۶۸ تا ۱۴۰۱..... ۲۴۷
- نمودار ۱۱-۲: درصد تغییرات تجارت گمرکی - حجمی ایران از سال ۱۳۶۸ تا ۱۴۰۱..... ۲۴۸
- نمودار ۱۱-۳: تغییرات ارزش بازرگانی گمرکی ایران از سال ۱۳۶۸ تا ۱۴۰۱..... ۲۴۸
- نمودار ۱۱-۴: تغییرات ارزش بازرگانی گمرکی ایران از سال ۱۳۶۸ تا ۱۴۰۱..... ۲۴۹
- نمودار ۱۱-۵: درصد تغییرات نرخ دلار رسمی و غیررسمی از سال ۱۳۷۲ تا ۱۴۰۱..... ۲۴۹
- نمودار ۱۲-۱: عملکرد درواحد سطح محصولات مهم زراعی در سال های ۱۳۹۰ تا ۱۴۰۰..... ۲۵۹
- نمودار ۱۲-۲: سهم بخش کشاورزی از کل سرمایه گذاری در ایران (۱۳۹۰-۱۴۰۰)..... ۲۶۱

فهرست جداول و شکل‌ها

- جدول ۲-۱: تغییرات تورم کشورهای منتخب اجراکننده برنامه‌های تثبیت اقتصادی)..... ۶۲
- جدول ۲-۲: اوراق بدهی منتشرشده از سوی دولت)..... ۶۹
- جدول ۷-۱: رژیم‌های ارزی براساس دسته‌بندی گاش..... ۱۵۴
- جدول ۸-۱: شاخص محاسبه‌درجه استقلال سیاسی بانک مرکزی ارائه‌شده توسط گریلی و همکاران (۱۹۹۱)..... ۱۷۹
- جدول ۸-۲: شاخص استقلال اقتصادی گریلی و همکاران..... ۱۸۰
- جدول ۸-۳: شاخص استقلال بانک مرکزی..... ۱۸۱
- جدول ۸-۴: شاخص استقلال بانک مرکزی..... ۱۸۵
- جدول ۸-۵: شاخص استقلال بانک مرکزی..... ۱۸۸
- جدول ۹-۱: اهداف سازمانی و نهادی قانون جدید بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران..... ۲۱۰
- جدول ۹-۲: اهداف، وظایف و اختیارات بانک مرکزی در قانون جدید-اهداف غایی..... ۲۱۱
- جدول ۱۰-۱: نسبت بدهی دولت به تولید ناخالص داخلی (GDP) براساس آخرین برآوردهای صندوق بین‌المللی پول..... ۲۲۴
- جدول ۱۱-۱: میزان وزن و ارزش صادرات، واردات و تراز تجاری ایران از سال ۱۳۹۲ تا ۱۴۰۲..... ۲۴۵
-
- شکل ۴-۱: توضیح انسان اجتماعی (تفکیک ناپذیر)..... ۱۰۵
- شکل ۴-۲: شبکه درهم تنیده صنعتی و اقتصادی..... ۱۱۱
- شکل ۶-۱: نمای کلی تکانه‌های ایجادکننده فشارهای تورمی و مجاری تسری دهنده تورم در اقتصاد ایران..... ۱۳۴